

THEDE PALM:

Officerares minnen

Under våren har två böcker publicerats av karlbergskurserna 1933 resp 1938. De är i mycket olika, men fil dr Thede Palm har funnit att båda innehåller minnen från beredskapstiden 1939-45, minnen av den typ som utnyttjats eller inte kunnat utnyttjas i den sk Beredskapsboken, som kom ut på hösten förra året. Men de innehåller också annat. Från båda kurserna har officerare tjänstgjort i utlandet, i FN-tjänst eller i andra uppdrag. Minnen av den typen är också väl värda att samlas, menar han.

I boken "Sveriges militära beredskap 1939-1945" (rec av generalen C E Almgren i Svensk Tidskrift 1982, s 474 ff) redovisas i företalet i huvuddrag de källor, som legat till grund för och utnyttjats i Beredskapsboken. Till största delen ingår de i det stora, genom generalen O G Thörnells försorg samlade sk Beredskapsverket. Men vissa källor, särskilt en del dagböcker, har i olika sammanhang varit av betydelse. Ett annat förberrätt material blev föga utnyttjat. I Beredskapsbokens förord redogörs för detta: "Genom militärhistoriska avdelningens försorg bandinspelades intervjuer med personer som under krigsåren innehaft ledande befattningar eller tjänstgjort på särskilt utsatta orter. Dessa intervjuer har i denna bok använts endast för att täcka luckor i källmaterialet" (sid 6).

Den som satsade på denna insamling var översten Börje Furtenbach. Han hade ovanliga förutsättningar för arbetet: vidsträckta förbindelser inom försvarsmakten, stor personkännedom, lätthet att få kontakt med människor och få dem att berätta.

Likväl blev inte resultatet vad Furtenbach hade hoppats. Det rörde sig i hög grad om "berättande källor" till tidens historia. Vad personer sagt i en intervju måste givetvis kontrolleras innan det kan användas, i föreliggande fall många gånger nästan en hopplös uppgift. Berättarna kom bäst ihåg vissa höjdpunkter i sina upplevelser, så tex mobiliseringen och de då upptäckta bristerna i förråden, den alltför ringa ammunitionstilldelningen och annat sådant. När tiden sedan gått har minnena flutit samman. Den normala vardagen har kommit att sakna större intresse, bara händelser utanför

det normala har på begäran återerindrats. Slutligen var det ju så, att de allra flesta av dem, som Furtenbach intervjuade, var officerare, oftast äldre sådana. Men vad mindes de många inkallade, om man nu kunde få tag på dem?

Av dessa och andra skäl blev intervju-materialet knappast av betydelse för Beredskapsboken så som denna blev utformad. I den skulle skrivas historia, dvs redogöras i stora drag för vad som hänt och varför. På vilket sätt det hände, kunde vad beträffar detaljerna bara redovisas i enstaka fall.

Men det förhållandet, att intervjuerna egentligen inte passade in i Beredskapsbokens ram, gör dem inte värdelösa. Det vore fortfarande en lockande uppgift att gå igenom dem och eventuellt komplettera dem. En utgåva av materialet sådant det föreligger skulle kanske visa sig vara värdefull, även om innehållet inte kan vetenskapligt dokumenteras.

Karlbergskursen 1933

Ovanstående reflexioner har föranletts av två minnesböcker, som kommit ut i vår. Svenska folket firar som bekant gärna jubiléer. Lokaltidningarna brukar i maj flitigt berätta om klassjubiléer, om konfirmandsamlingar efter 50 år, om studenter, som efter lika lång tid förgäves söker känna igen sina gamla lärdomsskolor, som nu är borta. Officerare, slutligen, firar också ett minne, nämligen årsdagen av den dag då de gick ut från Karlberg.

Av två jubileumsböcker för officerare heter den första "Minnesskrift. 1931-33 års officerskurs" (privattryck, ej i bokhandeln). Det är en elegant och påkostad mindre volym, som inleds med en väl-

skriven och vackert illustrerad sammanställning av Karlbergs slotts historia och med en skildring av hur officersutbildningen där gick till för 50 år sedan. Avsikten med boken är tydligen mera att samla berättelser om gemensamma minnen än att analysera vardagsrutiner. Ett bidrag bryter av mot de andra och är nog ganska ovanligt i en bok som denna. Ingemar Bratt har kallat vad han skrivit "Antikadetten". Lika gärna kunde han ha använt titeln "Officer mot sin vilja". Han var nämligen ett exempel på hur en officersson i en ekonomiskt ostabil familj efter diverse trevanden åt olika håll accepterade officersutbildningen därför att den var billig, för honom själv och för familjen. Säkerligen har många officerare valt yrke av samma skäl - "eftersom jag var praktiskt taget obemedlad måste det bli armén", skriver en annan - fastän få har haft sådana svårigheter att anpassa sig till läroåren på Karlberg som Bratt. Inte alldeles överraskande visade det sig, att det var hans stränga och till synes svårtillgängliga chefer som begrep sig på honom och lotsade igenom honom.

I skuggan av 1925 års nedrustningsbeslut var 1931-33 års officerskurs liten. Av de 47 utexaminerade bytte dessutom 6 försvarsgren och blev flygare. Alla var löjtnanter vid krigsutbrottet och blev kaptener under kriget. Flera hade hunnit gå igenom Krigshögskolan och var färdiga för generalstabskåren något år efter krigsslutet. De var alltså mogna män när kriget kom. Hur de mötte sitt yrkes allvar skulle man vilja höra mera om, och hos dem bör finnas åtskilligt att hämta. Nu är, bortsett från några episoder, Stig Möllers hågkomster från hur han var

med om att flyga hem Caproni-plan från Italien under kriget det enda, men goda bidraget från beredskapstiden.

Flera uppsatser om svenska officerare i utrikestjänst efter kriget är särskilt innehållsrika. Här skall bara nämnas Magnus Bruzelius minnen från tjänstgöring i Etiopien, där de svenska utbildarnas insatser annars snart är glömda. Stig Löfgren gjorde också tjänst i utlandet, nämligen som militär expert åt Alva Myrdal i Genève. Hans skildring av sammanbrottet och inte minst det svenska diplomatiska nederlaget i förhandlingarna 1963 borde återges i ett större sammanhang.

1938 års kurs

Den andra boken heter "Officer 1938. En Karlbergskurs under fem årtionden" (Militärhistoriska förlaget. Inb). En bok på nära 450 sidor måste ha tillkommit med andra ambitioner än att beskriva Karlberg. Där redogörs för hur kursen var sammansatt, för de 107 elevernas sociala bakgrund och de olika vägar som lett dem till yrket. Vad beträffar det sistnämnda står nog Erik Jerklands bidrag till boken i särklass. Som 14-årig ackorderades han av fattigvården ut till den lägstbjudande, tre år senare sökte han till dåvarande I 5 i Linköping som volontär. Det fanns förlora i kursen som gått "den långa vägen".

De flesta var unga då mobiliseringen kom 1939 och de fick ansvar i befattningar, som de ännu inte var utbildade för. Deras minnen från krigsutbrottet har just därför hållits mer levande för dem själva. De kunde placeras som kompanichefer vid ännu inte färdiga krigsförband, där de var yngre än de flesta inkallade. Den utrustning, som var tillgänglig, var oftast

omodern och alltid otillräcklig. Sådant som detta går igen i en eller annan form i alla bidrag till avsnittet om beredskapstiden i boken, ett stort och viktigt och väl redigerat avsnitt.

Den här boken är alltså också en källa till den svenska beredskapens historia under kriget. Det är en undångömd källa, men det kan finnas anledning att söka upp den.

Några av dem som tillhörde denna kurs gick ut som frivilliga i Finland. Några deltog i ett senare skede i den norska militärutbildningen i Sverige. Efter kriget fanns möjligheterna att tjänstgöra i FN-förband på olika ställen i världen, möjligheter som utnyttjades också till nytta för svenskt försvar. Ser man efter skall man finna, att relativt få helt lämnade försvaret för att övergå till civila yrken. Minnesbokens redaktion med Sigurd Ahnfelt i spetsen har strävat efter att följa alla, oberoende av yrke, till pensionsåldern.

Detta intresse för gruppens – kursens – vidare öden förefaller vara speciellt för officerare. Andra kan ha skolan gemensam, men de skiljs åt då de går ut i förvärvslivet. Officerare fortsätter efter krigsskolan inom samma yrke. Under de första åren to m kaptensgraden befordras de nästan samtidigt. De spridda kommanderingarna för en del av dem gör också att kamrater ofta träffas. När Ahnfelt berättar, att han var en av fem från samma kurs som samtidigt var avdelningschefer i försvarsstaben och i arméstaben och fann att detta underlättade samarbetet, tror man honom gärna. Flera av dem har skrivit om sina erfarenheter; alla har något att minnas, som inte bör gå förlorat.